

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ¹ ΟΠΩΣ ΔΕΝ ΤΟΝ ΞΕΡΟΥΜΕ

Του Δημητρίου Λισμάνη, Αντιναυάρχου Π.Ν. ε.α.

Βρισκόμαστε ήδη μέσα στο πνεύμα των εορτασμών για τα 200 χρόνια από την Επανάσταση του 1821. Δύο αιώνες ελευθερίας μας. Το Πανελλήνιο υποκλίνεται με σεβασμό και προετοιμάζεται να τιμήσει την ξεχωριστή αυτή επέτειο. Σκύβουμε κι εμείς με ξεχωριστό ενδιαφέρον πάνω στον ιστορικό ρόλο που έπαιξε το Ναυτικό στην τιτάνια εκείνη προσπάθεια και τον μελετούμε με ιδιαίτερη τώρα επιμέλεια.

Είναι εντυπωσιακές οι διαπιστώσεις και τα συμπεράσματα που προκύπτουν. Αναβαθμίζουν τη σημασία του ρόλου αυτού απ' ό,τι εμείς νομίζαμε. Αποκαλύπτουν ότι η συμβολή του Ναυτικού στην Επανάσταση δεν ήταν απλώς μεγάλη, αλλά πολλαπλή και καθοριστική και ο ρόλος του αποφασιστικός και κρίσιμος. Και το σημαντικότερο, ότι την εκτίμηση αυτή ενστερνίζονταν και επιβεβαίωναν, όχι μόνο οι υπεύθυνοι αρχηγοί του ναυτικού αγώνα, αλλά και η στρατιωτική και πολιτική ηγεσία των Ελλήνων (Πελοποννησιακή Γερουσία, Εκτελεστικό και Βουλευτικό, Σώματα αποτελούμενα από στεριανούς), οι Έλληνες και ξένοι ιστορικοί της εποχής, ακόμη και ο ίδιος ο αντίπαλος!

Πριν από την Επανάσταση

Οι Έλληνες καπεταναίοι με τις έντονες εμπορικές δραστηριότητες που είχαν αναπτύξει στα Μεσογειακά λιμάνια της Δυτικής Ευρώπης – πριν και κατά τους Ναπολεόντειους πολέμους

Είναι αυτοί που πρώτοι μεταφέρουν στην Ελλάδα τις Ιδέες της Ελευθερίας από τη Δύση. Και τούτο διότι από τη θάλασσα γίνονταν οι επικοινωνίες γρηγορότερα και ασφαλέστερα. Ο σπόρος, λοιπόν, της εθνικής αφύπνισης ρίχτηκε στον τόπο αυτό από τον Έλληνα ναυτιλλόμενο των μέσων του 18^{ου} αι. με αρχές του 19^{ου} αι.

Τον Μάιο του 1807, οι Υδραίοι αποστατούν από την Τουρκική Διοίκηση. Αφαιρούν την τουρκική σημαία από την Καγκελαρία και αποπέμπουν τον Διοικητή του νησιού καπ. Γιώργη Βούλγαρη με τους οπαδούς του προκρίτους, που είχαν τοποθετηθεί με συναίνεση του Καπουδάν πασά (Τούρκος στόλαρχος του Αιγαίου). Το σπέρμα της αντίστασης διαδίδεται στους Έλληνες από τους Υδραίους ναυτικούς.

Η Φιλική Εταιρία δεν άργησε να αντιληφθεί τη σημασία που θα είχαν οι ναυτικοί στη γρήγορη και αποτελεσματική διάδοση των Ιδεών της στα παράλια, τα νησιά και το εξωτερικό. Έτσι, το 1818 απόστολοι της Εταιρίας μύησαν κάποιους, καθώς και άλλους πλοίαρχους και εμπόρους που βρίσκονταν στην Κωνσταντινούπολη, τη Μολδοβλαχία και Ρωσία. Οι ναυτικοί μας ερχόμενοι σε επαφή με τους ομοεθνείς επιχειρηματίες στα μεγάλα λιμάνια, μούντο. Επανερχόμενοι δε στα νησιά τους, μετέδιδαν στους προκρίτους την επαναστατική ιδεολογία. Οι Έλληνες ναυτικοί συνέτειναν ουσιαστικά στην μυστική διάδοση της προετοιμασίας για εξέγερση, σε τόπους που μόνο αυτοί είχαν πρόσβαση.

¹ Η παρούσα εισήγηση είχε ετοιμασθεί για τις εργασίες της Επιτροπής του Δήμου Ύδρας «Η Ύδρα για το '21», στα πλαίσια των εορτών των 200 χρόνων από την Επανάσταση. Σήμερα, ημέρες περιορισμών, ας χρησιμεύσει και ως επικοινωνιακός κρίκος μεταξύ των μελών του Συνδέσμου μας. Μπορεί να μένουμε σπίτι, αλλά δεν αποξενωνόμαστε· μπορεί να τηρούμαστε σε απόσταση μεταξύ μας, αλλά διατηρούμε τη συνοχή μας.

Έλληνες ναυτικοί, αξιωματικοί και πληρώματα - κυρίως Υδραίοι - αποτελούν τον κύριο πυρήνα επάνδρωσης του Τουρκικού στόλου και του Αυτοκρατορικού ναυστάθμου, σε αυτούς βασίζεται η λειτουργία τους. Πλήρης εξάρτηση της μαχητικής και επιχειρησιακής ικανότητας του Τουρκικού ναυτικού από τους Υδραίους ναυτικούς!

Στις αρχές της Επανάστασης

Μέσω του ναυτικού εξασφαλίστηκε η αναγγελία της εξέγερσης στα παράλια και τα νησιά (ως ο μοναδικός τρόπος) και στην ενδοχώρα (ως το ταχύτερο και ασφαλέστερο μέσο). Ήταν επιτακτική ανάγκη να διαδοθεί ταχύτατα η έκρηξη του κινήματος, ώστε να επιτευχθεί άμεση και ταυτόχρονη κινητοποίηση των δυνάμεων της χώρας, για γρήγορη εξαπλώσή του στην αρχή και για εδραίωση αργότερα. Κρίσιμος ο ρόλος του ναυτικού κατά την έκρηξη της εξέγερσης.

Μέσω των ναυτιλλομένων, επίσης, διαδίδεται και στο εξωτερικό η έναρξη της Επανάστασης και διατηρείται η μετέπειτα πληροφόρηση. Έτσι ενημερώνεται η Δύση για τις αρχικές σφαγές των Τούρκων στην Πόλη και τους πρώτους ηρωισμούς των Ελλήνων για την ελευθερία. Συνεγείρεται η διεθνής γνώμη, σχηματίζονται τα Φιλελληνικά Κομιτάτα σε Ευρώπη και Αμερική, ξένοι εθελοντές συμπολεμούν στην στεριά και επανδρώνουν μπρίκια και κορβέτες στη θάλασσα. Τελικά επηρεάζονται ευνοϊκά οι Δυτικές κυβερνήσεις για το Ελληνικό Ζήτημα, το οποίο επισημοποιείται και διεθνοποιείται.

Στον Ναυτικό Αγώνα

Ο τρόπος με τον οποίο οι εμπόλεμοι, ιδίως οι Έλληνες, χρησιμοποίησαν τα πολεμικά μέσα που διέθεταν, αποτελεί πηγή πολύτιμων διδαγμάτων.

Η βαθύτερη μελέτη του ναυτικού Αγώνα αποδεικνύει ότι η κυριαρχία της θάλασσας έπαιξε ρόλο πολύ σημαντικότερο από τον γενικώς αποδιδόμενο σε αυτή.

Τι θα γινόταν εάν οι επαναστατημένοι Έλληνες δεν κατόρθωναν να συγκροτήσουν ναυτική δύναμη αξιόμαχη με εμπειροπόλεμα πληρώματα; ή εάν το Τουρκικό ναυτικό βρισκόταν σε κατάσταση που επέτρεπε άμεση δράση και κατάλληλα χρησιμοποιούμενο, κατέστρεφε στην γένεσή της τη δύναμη αυτή; Οι άμεσες συνέπειες θα ήσαν οι εξής: Η εξαπλώση του κινήματος στα διάφορα παράλια και νησιά δεν θα ήταν δυνατή· το κίνημα συνεπώς θα εντοπιζόταν στην Πελοπόννησο και σε τμήμα της Στερεάς Ελλάδας με το οποίο θα είχε πρόβλημα η Πελοπόννησος να επικοινωνεί· τα διάφορα παράλια φρούρια δεν θα έπεφταν αλληλοδιαδόχως στα χέρια των Ελλήνων, αλλά καλώς εφοδιαζόμενα από τον εχθρό - από θάλασσα - θα άντεχαν, θα αποτελούσαν βάσεις εξορμήσεως κατά των στρατιωτικών δυνάμεων των εξεγερμένων, όπως άλλωστε αποδείχθηκε με όσα φρούρια παρέμειναν στην κατοχή των Τούρκων.

Το σοβαρότερο όμως δεινό θα προέκυπτε από τη διακοπή κάθε υλικής και πνευματικής επικοινωνίας με τον έξω Κόσμο και με τις πολιτισμένες χώρες της Δύσης. Δεδομένου ότι μετά την αποτυχία του κινήματος του Υψηλάντη στη Βλαχία και την καταστολή από τους Τούρκους των εξεγέρσεων στη Θεσσαλονίκη και τη Χαλκιδική, από την αρχή του αγώνα, η μόνη ανοικτή οδός επικοινωνίας με τη Δύση, παρέμενε η θάλασσα. Η επικοινωνία αυτή ήταν ζωτικός παράγων επιτυχίας της Επανάστασης για δύο κυρίως λόγους:

α. Διότι εξασφάλιζε τον ανεφοδιασμό των επαναστατών σε όπλα, χρήματα και κάθε είδους εφόδια και τρόφιμα. Αρκετά σημαντικό, δεδομένου ότι η Ελλάδα δεν υπήρξε ποτέ χώρα αυτάρκης·

β. Το σημαντικότερο, εξασφάλιζε την επαφή με τους ομογενείς που ζούσαν στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, καθώς και με τις διάφορες οργανώσεις που ιδρύθηκαν με πρωτοβουλία τους, κυρίως τα φιλελληνικά κομιτάτα στο Λονδίνο και Παρίσι, όπως αναφέρθηκε.

Η εμπορική πίστη της χώρας εδραζόταν τόσο στις περιουσίες των εφοπλιστών των νησιών (την πρώτη διετία του Αγώνα ο Ελληνικός Στόλος συντηρείτο, κατά το μέγιστο μέρος, σχεδόν αποκλειστικά από τις ατομικές περιουσίες των προκρίτων των τριών νησιών), όσο και στους διεθνώς γνωστούς εμπορικούς Οίκους Λονδίνου, Μασσαλίας, Τεργέστης και Οδησσού. Χωρίς αυτά, η συνέχιση της πολεμικής προσπάθειας θα ήταν αδύνατη.

Δεν είναι συνεπώς καμία υπερβολή να πούμε, ότι η εμπορική ακμή των Ελλήνων, η οποία οφειλόταν στην ανάπτυξη του θαλάσσιου εμπορίου και χρησίμευσε ως πηγή της ναυτικής ισχύος, αποτέλεσε την κυριότερη βάση, πάνω στην οποία στηρίχθηκε και επιβίωσε η Επανάσταση. Χωρίς τη βάση αυτή, θα ήταν καταδικασμένη να εκφυλισθεί, από την έναρξή της, σε μεμονωμένες ανταρσίες στα βουνά της Στερεάς και της Πελοποννήσου και θα είχε την τύχη των προηγούμενων κινημάτων.

Εάν οι διοικούντες την Τουρκία είχαν καταλάβει τη βαθύτερη σπουδαιότητα του ρόλου του ναυτικού, ασφαλώς δεν θα βάσιζαν την επάνδρωση των πλοίων τους στους Έλληνες ναυτικούς. Η κατανόηση όμως της σημασίας της κυριαρχίας στη θάλασσα προϋποθέτει ναυτική γνώση και ιδίως ναυτική συνείδηση, τα οποία έλειπαν από την Τουρκία και ούτε αποκτούνται σύντομα.

Όσα εκτέθηκαν μας οδηγήσουν στο βασικό σκεπτικό: Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, όταν εξερράγη η Ελληνική Επανάσταση, η θάλασσα ήταν το ασθενέστερο σημείο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ενώ η ως εξ ευστίκτου κατανόηση της σημασίας της από τους Έλληνες, αποτέλεσε το κύριο πλεονέκτημα της επιτυχίας τους. Το μυστικό εδώ είναι ότι αυτά γίνονται αντιληπτά μόνο από τους φύσει ναυτικούς λαούς, που αποζούν από τη θάλασσα και μέσω αυτής - οι οποίοι άλλωστε είναι και οι πρώτοι που θα υποστούν τις συνέπειες, όταν το ξεχάσουν.

Όταν έπεσαν τα ελληνικά φρούρια στην ξηρά και η Πελοπόννησος καταλήφθηκε από τον Ιμπραήμ, ο αγώνας στη στεριά ψυχορραγούσε. Το τελευταίο έρεισμα της Επανάστασης αποτέλεσαν τα εξοπλισμένα σιτοκάραβα του ελληνικού στόλου. Μικρά και ασθενή - αλλά η μόνη μαχόμενη ελληνική παρουσία - μετέφεραν την επαναστατική σημαία στις ελληνικές θάλασσες και διατήρησαν ζωντανή την εξέγερση και ιδίως την ύπαρξη ενός μαχόμενου έθνους («*Πόλις δ' ημιν εστί μεγίστη των Ελληνίδων, αι διακόσσαι τριήρεις αι πεπληρωμέναι...*»)- κέρδισαν χρόνο πολύτιμο και σωτήριο για τον αγώνα. Αν η επανάσταση εξέπνεε άκαιρα, το status quo στην περιοχή θα άλλαζε, οι προτεραιότητες και τα ενδιαφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων θα μεταβάλλονταν και σίγουρα δεν θα ερχόταν η παρέμβασή τους στο Ναβαρίνο. Συνεπώς, το «*Ναβαρίνο*» δεν ήρθε μόνο του.

Εδώ είναι ευκαιρία να επισημάνουμε πόσο αβασάνιστα αρκετοί αποδίδουν - με μία δόση ειρωνείας, μάλιστα - την επιτυχή έκβαση όλου του Αγώνα, μόνο στους ξένους με το «*Ναβαρίνο*», υπονοώντας ότι όλη η προσπάθεια των Ελλήνων ήταν μάταιη. Ημιμάθεια ή εξυπνακίστικη επίδειξη ιστορικών γνώσεων; Οπωσδήποτε δεν φαντάζονται πόσο βιάζουν την ιστορική αλήθεια.

Κρίσεις και Απόψεις για τον Ρόλο του Ναυτικού

Η κατανόηση του σημαντικού ρόλου του Ναυτικού για την Επανάσταση από την υπεύθυνη ηγεσία του αποδεικνύεται από τον τρόπο που χειρίστηκε τον όλο αγώνα. Οι Πρόκριτοι που άσκησαν την ανωτέρα διεύθυνση και οι Ναύαρχοι που εκτέλεσαν τις πολεμικές επιχειρήσεις, σπανιότατα παρέκκλιναν από τις βασικές Αρχές του Πολέμου και της Ναυτικής Στρατηγικής - ιδιαίτερα της εμμονής στο σκοπό, της επιθετικότητας και του αιφνιδιασμού. Όσες φορές σημειώθηκε κάποια παρέκκλιση, αυτή οφειλόταν κατά το πλείστον στα ενυπάρχοντα αίτια της σύστασης και οργάνωσης των караβιών του ελληνικού στόλου².

Εξχωρίζει η «Αναφορά των Υδραίων», στην οποία κάποιες επιγγραμματικές θέσεις της ηγεσίας του νησιού δείχνουν την ορθή ναυτική στρατηγική αντίληψή της όσον αφορά στο σοβαρό ρόλο του Ναυτικού για το έθνος:

*«ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΩΝ ΥΔΡΑΙΩΝ – Περί των του Αγώνος απαιτήσεων
23895 – ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΕΒΑΣΤΗΝ ΒΟΥΛΗΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ*

(σελ. 10) *«Αντιπρόσωποι των Ελλήνων.*

...Η Ελλάς υπό θαλασσών περιβρεχομένη ήθελεν άμα τη Επαναστάσει κατακλυσθή υπό σμήνους εχθρών εάν τα πλοία των τριών νήσων δεν εσχημάτιζον Εθνικόν στόλον».

και αλλού,

«...Αντιπρόσωποι των Ελλήνων, η αναβολή αύτη του έθνους περί την εκπλήρωσιν των εις ημάς υποσχεθέντων...αφαιρεί από το έθνος την ναυτικήν δύναμιν, άνευ της οποίας το Ελληνικόν Βασίλειον υπό θαλασσών κύκλω περιβρεχόμενον δεν δύναται να αυξηθή και να αποκτήση το προσήκον μεγαλείον· οποία έπεται η ζημία του έθνους όταν αυτό στερηθή της δυνάμεως οκτώ χιλιάδων ναυτών...εν ενί λόγω, λαμβάνουσα υπ' όψιν τα συνομολογηθέντα η Κυβέρνησις...θέλει επαυξήσει και κρατύνει την του έθνους δύναμιν...

Υποχρεοσόμεθα με σέβας βαθύτατον.

Εν Ύδρα τη 30 Νοεμβρίου 1851.

Οι πρώην της Ύδρας Πρόκριτοι και λοιποί συνεισενεγκόντες.

(Υπογραφές)».

² Η ιδιόμορφη συντροφοναυτική στρατολόγηση των πληρωμάτων, ο ιδιόρρυθμος εκ καταγωγής αρβανίτικος χαρακτήρας των Υδραίο-σπετσιωτών και το ανταγωνιστικό-τοπικιστικό τους πνεύμα, επηρέασαν αρνητικά πολλές επιχειρήσεις και εξέθεσαν σε κίνδυνο τον ίδιο τον Αγώνα. Παρενθετικά, αναφέρουμε τη διαλυτική επίδραση του εθνικού χαρακτήρα στη διεξαγωγή του θαλάσσιου πολέμου - από τα αιώνια ελαττώματα της φυλής: ατομιστικό πνεύμα, απροθυμία προς συνεργασία και συντονισμό προσπαθειών, που δημιουργούσαν τάσεις σε διχόνοιες και διαιρέσεις. Όπως και τις αντιπαλότητες στα υψηλά πολιτικά επίπεδα, που οδήγησαν σε εμφύλιους πολέμους και επανειλημμένα στην εγκατάλειψη του Ναυτικού από τη Διοίκηση. Η ελευθερία ήρθε στον τόπο αυτό με αίμα πολύ και αφάνταστες δυσκολίες.

Όπως ήδη είπαμε, τον σημαντικό ρόλο του Ναυτικού πίστευαν και υποστήριζαν, εκτός από τη ναυτική ηγεσία, και οι στεριανοί και οι πολιτικοί ηγέτες:

- Η Πελοποννησιακή Γερουσία (αποτελούμενη από στεριανούς πολιτικούς και στρατιωτικούς), έγραφε προς τους προκρίτους της Ύδρας και Σπετσών, τον Οκτώβριο του 1821, μεταξύ άλλων: «*Άρχοντες αδελφοί,... εις τους θεοφυλάκτους στόλους σας οφείλομεν αναντιρρήτως τας απαρχάς της γλυκυτάτης ελευθερίας των νήσων και παραθαλασσιών του Αιγαίου πελάγους*».
- Επίσης η Πελοποννησιακή Γερουσία αναγνώρισε τις χρηματικές εισφορές των νησιών προς συντήρηση του Ναυτικού ως «*όφλημα ίδιον της Πελοποννήσου*», η οποία θεωρείτο ορμητήριο του όλου Αγώνα. Την απόφαση δε αυτή επικύρωσε και η Β' Εθνική Συνέλευση (απαρτιζόμενη από πολιτικούς, στρατιωτικούς και κληρικούς) στο Άστρος το 1823.
- Το 1823, το Βουλευτικό Σώμα (απαρτιζόμενο από εκπροσώπους όλων των απασχολήσεων στις διάφορες Επαρχίες) έγραφε προς τους προκρίτους των τριών ναυτικών νησιών, μεταξύ άλλων: «*Όσον αναγκαία η διατήρηση του Ελληνικού στόλου προς σωτηρίαν της Ελλάδος, τόσον αδιάλειπτος και η φροντίς της διοικήσεως προς εξοικονόμησιν των αναγκαιούντων εις την κίνησιν του μέσων και εφοδίων. Αλλά δεν αγνοείτε, Κύριοι,... τους ευγνώμονας σκοπούς της διοικήσεως προς τους ούτω καλούς πατριώτας, και προς αντικείμενον (Ελληνικός στόλος), άνευ του οποίου και τυφλοί δήλον ότι, αδύνατον να σωθή η Ελλάς, αν και μυρίας μάχας ήθελεν νικήσει κατά ξηράν*» (η υπογράμμιση του συντάκτη).
- Ακριβώς στο ίδιο πνεύμα βρισκόταν και ο Εθνικός μας ποιητής εκείνη τη χρονιά. Ο Σολωμός, τον Μάιο του 1823, αντικρίζει από την Ζάκυνθο το θρυλικό Μεσολόγγι να χαροπαλεύει, οραματίζεται μέσα από τις στάχτες του την Ελευθερία και της υπενθυμίζει τη γνώριμή της θάλασσα από την οποία θα αναγεννηθεί:
«*Δεν νικιέσαι, είν' ξακουσμένο, / στην ξηράν εσύ ποτέ· /
όμως, όχι, δεν είν' ξένο / και το πέλαγο για σε.*»
(‘*Ύμνος εις την Ελευθερίαν*’, στίχος127, Δ. Σολωμού).

• Άλλο:

«*Αριθ. Ι'.* *Η ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΙΤΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ*
Θεωρούσα, ότι η Ελληνική Πολιτεία έχει αναπόφευκτον ανάγκη από Εθνικόν Στόλον, διά να υπερασπισθή και να εξασφαλίση τα ιερά της δίκαια κατά θάλασσαν, Θεωρούσα, ότι αφ' ου αποκατασταθή ανωτέρα παντός κινδύνου διά θαλάσσης, αφεύκτως ασφαρίζεται και διά ξηράς.

Ψηφίζει

A. Να συστηθή Στόλος Εθνικός.

B. Το παρόν ψήφισμα να καταχωρηθή εις τον κώδικα των ψηφισμάτων και να δημοσιευθή διά του τύπου.

Εξεδόθη εν Τροιζήνι την 5 Απριλίου 1827.

*Ο πρόεδρος
Γεώργιος Σισίνης*

*Ο γραμματεύς της Συνελεύσεως
N. Σπηλιάδης ». (Αντίγραφον, και Μάμουκα 9,101).*

• Άλλο:

«*1829. Ψήφισμα της Τετάρτης Εθνοσυνέλευσις, στο Άργος: Εξουσιοδότησις για πώλησιν γαιών προς αγοράν πλοίων*».

- Ο μεγάλος ιστορικός της Ελληνικής Επανάστασης, Σπυρίδωνας Τρικούπης, γράφει: «...Καθ' ον καιρόν εξερράγη η επανάστασις, αι τρεις νήσοι είχαν 176 πλοία, άτινα μετεχειρίσθησαν ως πολεμικά επ'αγαθώ της κοινής πατρίδος. Αρκεί να ρίψη τις το βλέμμα επί του γεωγραφικού χάρτου της Ελλάδος, ίνα πεισθή, ότι οι επί της ξηράς αγώνες των Ελλήνων, όσον λαμπροί και αν ήσαν, αδύνατον ήτο να ευδοκιμήσωσιν άνευ της ευτυχούς συμπράξεως του γενναίου τούτου ναυτικού...» (Ιστορία της Ελληνικής Επαναστάσεως, 1, σελ. 114-118).
- Ο Ιωάννης Φιλήμων, αγωνιστής του '21, δημοσιογράφος, εκδότης της εφημερίδας «Αιών», γραμματέας του Δημ Υψηλάντη και ιστορικός της Ελληνικής Επανάστασης & της Φιλικής Εταιρίας: «...Αι τρεις νήσοι της Ύδρας, Πετσών και Ψαρών...μικραί και άγονοι...ίσην έφερον δύναμιν προς όλην την Πελοπόννησον και την Στερεάν...και τούτο διότι είχαν ναυτικόν, ει και συνέκειτο μόλις εξ εκατόν και εβδομήκοντα εξ φορτίδων νηών. Τώντι 'μέγα το κράτος της θαλάσσης'» (Δοκίμιον περί της Ελληνικής επαναστάσεως, 1, σελ. 96-97).
- Διονύσιος Κόκκινος, ιστορικός, συγγραφέας και ακαδημαϊκός. Το ογκώδες ιστορικό έργο του «Ελληνική Επανάσταση» τιμήθηκε από την Ακαδημία Αθηνών και ο ίδιος με το Εθνικό Αριστείο Γραμμάτων & Τεχνών για τη συνολική προσφορά του. Στο έργο του αυτό, αναφερόμενος στην έκρηξη της επανάστασης στην Πελοπόννησο και στην έξοδο των τριών ναυτικών νησιών στον αγώνα, συμπεραίνει: «'Ητο ανάγκη. Ανάγκη δι' αυτήν την έναρξιν της επαναστάσεως, επιβαλλομένη από την γεωγραφικήν θέσιν της χώρας. Χωρίς πλοία, πολλά πλοία και τολμηρούς και ικανούς ναυτικούς, καμμία ελληνική πολεμική κίνησις δεν υπήρχε ποτέ δυνατή. Κατά το 1821, επανάστασις ελληνική, μη διαθέτουσα στόλον, θα ήτο παραφροσύνη...Ο από θαλάσσης αποκλεισμός από τον τουρκικόν στόλον, που αν εκινείτο όπως ο κάβουρας, κάποτε θα κατέβαινεν επί τέλους και θα απέπνιγε την εξέγερσιν εις αυτήν την αρχή της...Αι τρεις νήσοι έγιναν οι φύλακες της επαναστάσεως».
- Γεώργιος Τερτσέτης, ιστορικός, αγωνιστής του '21, συγγραφέας και δικαστικός. Μαζί με τον Αθανάσιο Πολυζωΐδη αποτελούν τα διαχρονικά σύμβολα του αγώνα για ανεξάρτητη δικαιοσύνη. Ως ένας από τους δικαστές του Κολοκοτρώνη το 1834, ο Τερτσέτης αρνήθηκε να υπογράψει την καταδίκη του και οδηγήθηκε σε δίκη. Ήταν από τους λόγιους της εποχής και άφησε πλούσιο συγγραφικό έργο. Γράφει: «Η θάλασσα από την αρχαιότητα ως σήμερα ποτέ δεν έπαψε να έχει πολύ μεγαλύτερη σημασία από τη στεριά. Χωρίς την κυριαρχία στη θάλασσα δεν υπάρχει ασφάλεια στην ξηρά. Το ναυτικό έσωσε την Ελλάδα στα χρόνια του Θεμιστοκλή και στα χρόνια του πολέμου της Ανεξαρτησίας...Τη σημασία της θάλασσας ποτέ δεν πρέπει να την ξεχνούμε». (Απαντα, 3, σελ.65. Εισαγωγικός λόγος Τερτσέτη).
- Ο Ελβετός Ιωάννης Ιάκωβος Μάγιερ, φιλέλληνας, ήρωας της Επανάστασης, πρωτοπόρος του ελληνικού Τύπου που έγινε και ορθόδοξος στο θρήσκευμα. Οι ανταποκρίσεις του δημοσιεύθηκαν στις ευρωπαϊκές εφημερίδες και προσέφεραν τα μέγιστα στον Αγώνα. Πολέμησε γενναία και έπεσε κατά την Έξοδο του Μεσολογγίου. Μαζί του σφαγιάσθηκαν η γυναίκα του και τα δύο παιδιά τους. Ο

τάφος του βρίσκεται στο Μεσολόγγι, στον «Κήπο των Ηρώων». Έγραψε μία ενδιαφέρουσα κρίση περί του Ναυτικού των Ελλήνων:

«...*Η Ελλάς όλη εν γένει χρεωστεί την μέχρι τούδε συντήρησή της εις την ναυτικήν δύναμιν των αυτών νήσων (Σ.Σ. Ύδρας, Σπετσών και Ψαρών) και στα αθάνατα κατορθώματα των εγκατοίκων των...Καθείς όμως αισθάνεται ότι η Ελλάς κατά την Γεωγραφικήν θέσιν της εχρειάζεται ανυπερθέτως και θαλάσσιον δύναμιν δια την καθεαυτή ασφάλειάν της...ας σεμνύνεται λοιπόν το Ελληνικόν Έθνος και η Σεβαστή Διοίκησις ενταυτώ διά την τοιαύτην αγαθήν τύχην...» ('Ναυτικά', Αναστασίου Ορλάνδου, τ. Β'. σελ. 80-83, εν Αθήναις, 1869).*

- Ο Αναστάσιος Ορλάνδος (Σπέτσες 1816-1882), καταγόταν από ονομαστή οικογένεια αγωνιστών του 1821. Σπούδασε στην Αίγινα επί Καποδίστρια και διορίστηκε αρχικά γραμματέας της Καγκελαρίας. Παραιτήθηκε και υπηρέτησε ως αξιωματικός του πολεμικού ναυτικού, όπου διακρίθηκε ιδιαίτερα. Έγραψε πολλά έργα της ειδικότητάς του, μεταξύ των οποίων και τα «Ναυτικά», όπου αναφέρεται στην ενδιαφέρουσα μαρτυρία του Ιμπραήμ για την ιδιαίτερη σημασία του ελληνικού ναυτικού στη σωτηρία της Ελλάδας:
«Απρίλιος 1826 - ...Η πρόθεσις του Ιβραΐμη ήτον ήδη να επιτεθή κατά της εστίας των Ελληνικών δυνάμεων, ήτοι των νήσων Σπετσών και Ύδρας (διότι ως έλεγεν ο Ιβραΐμης, μετά την καταστροφήν αυτών, ως ουδέν ελογίζετο πλέον την της Ελλάδος υποδούλωσιν), κατετάραξε τους Προκρίτους των νήσων και το Πανελλήνιον...» ('Ναυτικά', Α. Ορλάνδου, εν Αθήναις, 1869) (Η υπογράμμιση του συντάκτη).

Η ανά χειράς εργασία στηρίζεται σε αρχειακά έγγραφα και ιστορικές πηγές και ως εκ τούτου αποτελεί πλήρως τεκμηριωμένη και πειστική εισήγηση. Έρχεται, βασικά, να αναβαθμίσει την αντίληψη που συνήθως επικρατεί για τον ρόλο του Ναυτικού στο '21 και να αποκαταστήσει την υποεκτιμημένη σημασία του στην πραγματική της διάσταση. Μία νέα θεώρηση του Ναυτικού Αγώνα.

Χωρίς το Ναυτικό δεν θα επιτυγχανόταν κατ' αρχάς η εξάπλωση της Επανάστασης, στη συνέχεια η εδραίωσή της και αργότερα η ευόδωση αυτής. Ήταν πεποίθηση όλων, ότι: **Το Ναυτικό έσωσε και τότε την Ελλάδα**. Πράγματι, «*Μέγα το της θαλάσσης κράτος*»!

Δ.Λ.